

4. Пихтіна Н. П. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки : навчально-методичний посібник / Н. П. Пихтіна, Р. Г. Новгородський. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 239 с.
5. Тест родительского отношения (А. Я. Варга, В. В. Столин) // Психологические тесты / ред. А. А. Карелин. – М., 2001, Т. 2. – С. 144-152.
6. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навч. посібн. / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2002. – С. 20-28.
7. Фіцула М. М. Відхилення у поведінці неповнолітніх : шляхи їх попередження та подолання : навч.-метод. посіб. / М. М. Фіцула, І. І. Парфанович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 432 с.

ЯРОШКО М. Н. Роль семейного воспитания в профилактике отклонений в поведении подростков.

В статье рассматривается вопрос роли семейного воспитания в профилактике отклонений в поведении подростков.

Ключевые слова: подросток, ошибки семейного воспитания, профилактика, коррекция отклонений.

YAROSZKO MARIYA. The role of family education in the prevention of deviations in teenagers' behaviour.

The article regards the problem of the importance of family education in the prevention of deviations in the teenagers' behaviour.

Keywords: teenager, errors of family education, prevention, correction of deviations.

Krzysztof Juszcak
Akademia Pomorska, Słupsk, Polska

NAUCZYCIEL WCZESNEJ EDUKACJI I OCZEKIWANIA WOBEC NIEGO

“Od nauczycieli XXI wieku będzie się żądać władania obszernym zasobem wiedzy: przedmiotowej, pedagogicznej, społecznej i z zakresu kultury; będą oni musieli stać się refleksyjnymi twórcami i profesjonalistami”.

R. J. Arends

Współczesny świat znajduje się na ścieżce intensywnego rozwoju. W granicach istnienia jednego pokolenia dokonują się istotne zmiany w wielu dziedzinach życia. Zmiany te znajdują odzwierciedlenie w sferze edukacji, stawiając przed nią nowe cele i zadania. Wymaga to od nauczycieli wygenerowania kompetencji umożliwiających kształcenie społeczeństwa nowej ery.

Kluczowe słowa: wzorzec osobowy nauczyciela, kwalifikacje zawodowe, kompetencje

Obecna rzeczywistość potrzebuje mądrego, krytycznego i wrażliwego pedagoga, który jest nie tylko poszukiwaczem własnych sposobów postępowania, ale także tłumaczem różnych możliwości wyboru na indywidualnej ścieżce rozwoju (z uwzględnieniem odrębnych potrzeb poszczególnych etapów), stymulatorem myślenia wychowanka, przygotowującym go do życia “jutro” i “pojutrze”.

Czy tak jest rzeczywiście? Czy nauczyciel potrafi przekształcić siebie

adekwatnie do warunków stanowiących społeczno – kulturowy kontekst jego pracy? Czy potrafi uwzględnić coraz wyższe potrzeby uczniów, tak aby przez ich odpowiednie zaspokojenie uczeń doskonalił się progresywnie?

Zadania artykułu – na podstawie analizy literatury zrealizować analizę przygotowania nauczycieli wczesnej edukacji i oczekiwania wobec niego.

Polska literatura pedeutologiczna – przegląd dorobku Zawód nauczyciela był i nadal jest przedmiotem licznych refleksji teoretycznych i badań naukowych prowadzonych przez psychologów, pedagogów i filozofów różnych krajów, co znalazło odzwierciedlenie w bogatej literaturze pedagogicznej i psychologicznej. Intensywnie rozwijające się zainteresowanie nauczycielem doprowadziło do wyodrębnienia osobnej gałęzi wiedzy pedagogicznej, pedeutologii (greckie *paideutes* – nauczyciel, *lógos* – słowo, nauka), czyli nauki o nauczycielu, wychowawcy. Nie oznacza to jednak, że jest to problem zamknięty. Wręcz przeciwnie, w zmieniających się warunkach życia gospodarczego, społeczno-politycznego i kulturalnego wyłania się wiele spraw nowych, które wymagają innego spojrzenia lub pogłębienia.

Rozważania dotyczące cech i kompetencji dobrego nauczyciela prowadzono od dawna. W Polsce w okresie międzywojennym ukazało się wiele publikacji poruszających te kwestie. W opracowaniach tych na uwagę zasługują poglądy H. Leleszówny, J. Kuchty, M. Grzegorzewskiej, H. Rowida. W okresie powojennym obszar badawczy uległ znacznemu rozszerzeniu. Znalazło to wyraz w pracach L. Bandury, J. Bohuckiego, S. Dobrowolskiego, J. Kozłowskiego, T. Malinowskiego, M. Maciaszka, R. Miller, Z. Wojtyńskiego.

Wiele badań dotyczących obrazu nauczyciela prowadzono wśród uczniów różnych kategorii wiekowych i rodziców (W. Choma, J. Długosz, T. Dobrzański, J. Kośmider, D. Mielcarek, W. Mazurkiewicz, S. Pieńkowski, R. Więckowski, Z. Zaborowski, J. Gontarczyk). Badacze zaczęli także poszukiwać cech osobowości specyficznych dla różnych specjalności (K. Czajkowski, J. Dąbrowska, K. Denek, B. Jodłowska, J. Schwarz, Z. Wiatrowski, E. Nęcka, D. Gąska, M. Kwiatkowska).

Do wykazu tego dopisać można tytuły wielu cennych prac – jak np. prace S. Korczyńskiego – *Obraz nauczyciela w polskiej myśli pedeutologicznej*, J. Kozłowskiego – *Nauczyciel a zawód*, J. Legowicza – *O nauczycielu*, M. Lejmiana – *Osobowość zawodowa nauczyciela*, W. Okonia – *Osobowość nauczyciela*, D. Pankowskiej – *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej*, H. Kwiatkowskiej – *Pedeutologia*, M. Czerepaniak – Walczak – *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, W. Strykowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*.

Zadania i funkcje nauczyciela Edukacja szkolna winna polegać na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela. I tak [12]: W zakresie nauczania

szkoła, co stanowi jej zadanie specyficzne, winna zapewnić uczniom w szczególności: naukę poprawnego i swobodnego wypowiedzania się, pisanie i czytania ze zrozumieniem; poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy na poziomie umożliwiającym co najmniej kontynuację nauki na następnym etapie kształcenia; dochodzenie do rozumienia, a nie tylko do pamięciowego opanowania przekazywanych treści; rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych itp.); rozwijanie zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego; traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie; poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego; poznawanie dziedzictwa kultury narodowej postrzeganej w perspektywie kultury europejskiej.

W zakresie kształcenia przez uczniów umiejętności wykorzystania zdobywanej wiedzy, aby w ten sposób lepiej przygotować się do pracy w warunkach współczesnego świata, nauczyciele muszą przyczyniać się do nabywania przez uczniów następujących umiejętności: planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią coraz większej odpowiedzialności; skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego punktu widzenia i uwzględniania poglądów innych ludzi, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowania do publicznych wystąpień; efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie, budowania więzi międzyludzkich, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji, skutecznego działania na gruncie zachowania obowiązujących norm; rozwiązywania problemów w twórczy sposób; poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną; odnoszenia do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenia potrzebnych doświadczeń i nawyków; rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań; przyswajania sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych.

W pracy wychowawczej, wspierając w tym zakresie obowiązki rodziców, nauczyciele powinni zmierzać do tego, aby uczniowie w szczególności: znajdowali w szkole środowisko wszechstronnego rozwoju osobowego (w wymiarze intelektualnym, psychicznym, społecznym, zdrowotnym, estetycznym, moralnym, duchowym); rozwijali w sobie dociekliwość poznawczą, ukierunkowaną na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie; mieli świadomość życiowej użyteczności zarówno poszczególnych przedmiotów szkolnych, jak i całej edukacji na danym etapie; stawali się coraz bardziej samodzielni w dążeniu do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, godząc umiejętnie dążenie do dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialność za siebie z odpowiedzialnością za innych, wolność własną z wolnością innych; poszukiwali, odkrywali i dążyli na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości ważnych

dla odnalezienia własnego miejsca w świecie; uczyli się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego oraz przygotowywali się do życia w rodzinie, w społeczności lokalnej i w państwie w duchu przekazu dziedzictwa kulturowego i kształtowania postaw patriotycznych; przygotowywali się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości oraz mieli możliwość doskonalenia się; kształtowali w sobie postawę dialogu, umiejętność słuchania innych i rozumienia ich poglądów; umieli współdziałać i współtworzyć w szkole wspólnotę nauczycieli i uczniów.

Nauczyciele, mając na uwadze osobowy rozwój ucznia, powinni współdziałać na rzecz tworzenia w świadomości uczniów zintegrowanego systemu wiedzy, umiejętności i postaw. Ma to szczególne zastosowanie w nauczaniu początkowym.

Wczesna edukacja, wspomagając rozwój dziecka jako osoby i wprowadzając je w życie społeczne, powinna przede wszystkim: prowadzić dziecko do nabywania i rozwijania umiejętności wypowiedzenia się, czytania i pisanie, wykonywania elementarnych działań arytmetycznych, posługiwania się prostymi narzędziami i kształtowania nawyków społecznego współżycia; rozwijać poznawcze możliwości uczniów, tak aby mogli oni przechodzić od dziecięcego do bardziej dojrzałego i uporządkowanego rozumienia świata; rozwijać i przekształcać spontaniczną motywację poznawczą w motywację świadomą, przygotowywać do podejmowania zadań wymagających systematycznego i dłuższego wysiłku intelektualnego i fizycznego; rozbudzać i rozwijać wrażliwość estetyczną i moralną dziecka oraz jego indywidualne zdolności twórcze; umacniać wiarę dziecka we własne siły i w zdolność osiągnięcia wartościowych i trudnych celów; rozwijać zdolność odróżniania świata rzeczywistego od wyobrażonego oraz postaci historycznych od fantastycznych; kształtować potrzeby i umiejętności dbania o własne ciało, zdrowie i sprawność fizyczną; wyrabiać czujność wobec zagrożeń dla zdrowia fizycznego, psychicznego i duchowego; rozwijać umiejętności dziecka poznawania siebie oraz otoczenia rodzinnego, społecznego, kulturowego, technicznego i przyrodniczego dostępnego jego doświadczeniu; wzmacniać poczucie tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej i narodowej; stwarzać warunki do rozwoju wyobraźni i ekspresji werbalnej, plastycznej, muzycznej i ruchowej; zapewniać warunki do harmonijnego rozwoju fizycznego i psychicznego oraz zachowań prozdrowotnych; zapewniać opiekę i wspomagać rozwój dziecka w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku w poczuciu więzi z rodziną; uwzględniać indywidualne potrzeby dziecka i troszczyć się o zapewnienie mu równych szans; stwarzać warunki do rozwijania samodzielności, obowiązkowości, podejmowania odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie; stwarzać warunki do indywidualnego i grupowego działania na rzecz innych dzieci.

Realizacja tak zwerbalizowanych zadań możliwa będzie wówczas, gdy nowoczesna dydaktyka, za sprawą kompetentnego nauczyciela, stosującego nowoczesne formy pracy na stałe zagości w rzeczywistości szkolnej.

Aby sprostać tym zadaniom nauczyciel musi spełnić szereg warunków. A więc

[3, s. 11-12]:

1. Winien stanowić konstruktywny wzorzec osobowy (funkcja modelowa);
2. Winien być sprawnym dydaktykiem (funkcja dydaktyczna);
3. Winien być sprawnym trenerem w zakresie uczenia i usprawniania podstawowych umiejętności potrzebnych do prowadzenia subiektywnie satysfakcjonującego i społecznie konstruktywnego stylu życia (funkcja instruktażowa);
4. Winien być sprawnym przewodnikiem w odkrywaniu potencjałów osobistych, realizacji zadań rozwojowych oraz kształtowania odpowiedzialności za własny rozwój, oparty na akceptowanym przez społeczeństwo systemie wartości (funkcja wychowawcza).

Tylko nauczyciel, który jest *animatorem i inspiratorem* samodzielnej pracy uczniów; *diagnostykiem* w zakresie pomocy naukowych; *konsultantem* mającym wpływ na wywoływanie zmian w postawach uczniów; *trenerem* stwarzającym uczniom możliwość zmagania się z problemami, wypróbowywania różnych strategii; *“modelem”* do naśladowania zachęcającym uczniów do wychodzenia poza program nauczania; *propagatorem* i pierwszym użytkownikiem nowych strategii działania; *fachowcem* posiadającym wiedzę, jakie umiejętności powinni opanować uczniowie w szkole, potrafiącym dobrać treści do osiągnięcia celów i dostosować je do możliwości i potrzeb uczniów; *menedżerem* potrafiącym zoperacjonalizować cele nauczania – uczenia się, ułożyć treści dydaktyczne w spójną całość, wywołać wśród uczniów pozytywne, pełne zaangażowania nastawienie do nauki, sprawnie komunikować się z uczniami jest w stanie zapewnić uczniowi warunki do rozwijania kompetencji w zakresie uczenia się, myślenia, poszukiwania, działania, doskonalenia, komunikowania, współpracy [za 4, s. 161-162].

Pożądane cechy osobowości nauczyciela W żadnym zawodzie osobowość człowieka nie odgrywa tak ważnej roli jak w zawodzie nauczycielskim. Albowiem, jak podaje H. Kwiatkowska “osoba nauczyciela przesądza o jakości szkoły i jest w najwyższym stopniu sprawczym czynnikiem rozwoju ucznia. Działanie nauczyciela na rzecz zmiany rozwojowej ucznia jest tym bardziej skuteczne, im bardziej nauczyciel sam podlega procesom rozwojowym, im bardziej sam jest świadomy siebie” [6, s. 52].

Z analizy różnych ujęć osobowości wynika, że obejmuje ona zespół cech psychicznych i fizycznych determinujących zachowanie się człowieka. Reguluje stosunki jednostki z otaczającym światem, w tym szczególnie z innymi ludźmi [13, s. 194].

Cechy osobowości nauczyciela można ująć w następujących grupach [11, s. 552; 1 s. 37-40]: cechy (właściwości) osobowe – nauczyciel powinien być dostępny, bezpośredni, kontaktowy, akceptujący jednostkę taką jaka jest. Powinien być dobrym organizatorem, pogodnym opiekunem, serdecznym i kulturalnym, samokrytycznym wobec własnej pracy i elastycznym w postępowaniu; powinien

być odważny w wyrażaniu swoich poglądów i mieć własne zdanie. Skromność, poczucie humoru, sprawiedliwość, dyskrecja to kolejne jego właściwości; cechy (właściwości) intelektualne - nauczyciel ma być mądry i powściągliwy w wyrażaniu opinii. Ma mieć wysoki poziom wiedzy, kwalifikacji, sprawność intelektualną i szerokie zainteresowania. Powinien być samodzielny w myśleniu, twórczy w formułowaniu problemów i poglądów; cechy (właściwości) dydaktyczne (prakseologiczne-pedagogiczne) – nauczyciel powinien mieć odpowiednią i aktualną wiedzę merytoryczną i dobre przygotowanie metodyczne, powinien stosować różne metody i środki dydaktyczne. Winien znać podstawy pedagogiki, psychologii. To człowiek samodzielny, twórczy, poszukujący nowych metod i środków, samokształcący i doskonalący swój warsztat pracy i pracujący nad sobą; cechy (właściwości) wychowawcze – nauczyciel winien chętnie zajmować się pracą z dziećmi, być otwarty na ich problemy, wyrozumiały, opiekuńczy. Nie ośmiesza wychowanków i nie obraża się na nich, zawsze dotrzymuje słowa, swą postawą umie ich sobie zjednać; cechy (właściwości) zewnętrzne – nauczyciel powinien być człowiekiem dbającym o zdrowie fizyczne i psychiczne. Potrafi ekspresyjnie przekazywać informacje. Ma kulturalny sposób bycia.

Z przedstawionego wykazu wynika, że na osobowość nauczyciela składają się cechy charakterystyczne dla każdej jednostki ludzkiej, jak i potrzebne do wykonywania tylko tego zawodu. W pierwszej grupie mieszczą się głównie te cechy, które powinny charakteryzować człowieka jako istotę społeczną i dobrego pracownika (np. cechy ogólnie charakterologiczne, intelektualne i zewnętrzne). W grupie drugiej znajdują się właściwości dydaktyczne i wychowawcze.

Na zakończenie rozważań nad cechami osobowości nauczyciela warto przytoczyć myśl Seneki: Najmniej działa się tym, co się mówi, więcej tym, co się robi, a najwięcej tym kim się jest.

Kompetencje i kwalifikacje zawodowe nauczyciela Wykonywanie zawodu nauczyciela wymaga posiadania nie tylko odpowiednich cech osobowości, ale także odpowiedniego przygotowania zawodowego.

Przygotowanie zawodowe nauczycieli określa się przy pomocy dwóch terminów: kompetencje i kwalifikacje zawodowe.

Według W. Okonia kwalifikacje zawodowe to "...zakres i jakość przygotowania niezbędnego do wykonywania jakiegoś zawodu. Na kwalifikacje zawodowe składają się następujące czynniki: poziom wykształcenia ogólnego; wiedza zawodowa; umiejętności zawodowe, a zwłaszcza stopień wprawy oraz umiejętność organizowania i usprawniania pracy; uzdolnienia i zainteresowania zawodowe" [9, s. 145].

Obecnie przyjmuje się, że składnikami kwalifikacji nauczycielskich powinny być [10, s. 549]: "kwalifikacje społeczno – moralne; kwalifikacje zawodowe – jako różne układy umiejętności, wiedzy, motywacji, zainteresowań zdolności planowania oraz organizacji pracy, a także oceny procesów edukacyjnych; kwalifikacje (cechy) fizyczne i zdrowotne".

Określenie zakresu kwalifikacji nauczycielskich jest zadaniem trudnym. Niewątpliwie najważniejszym ich składnikiem są tzw. kwalifikacje merytoryczne, określane również jako kwalifikacje kierunkowe lub przedmiotowe oraz kwalifikacje pedagogiczne.

Współcześnie kwalifikacje gwarantujące dobre wykonywanie zawodu nazywane są terminem "kompetencje".

Według M. Czerepaniak-Walczak kompetencja to: szczególna właściwość, wyrażająca się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez społeczne standardy poziomie, umiejętności adekwatnego zachowania się, w świadomości potrzeby i konsekwencji takiego właśnie zachowania oraz w przyjmowaniu na siebie odpowiedzialności za nie. "Najogólniej termin ten stosuje się do określenia dyspozycji człowieka, którą osiąga się w ciągu życia przez wyuczenie. Jest to zatem wyuczalny, satysfakcjonujący, choć nie niezwykły, poziom sprawności warunkujący efektywne zachowanie (działanie) w jakiejś dziedzinie" [2, s. 134].

Strukturę kompetencji tworzą następujące komponenty [2, s. 137]: umiejętność adekwatnego zachowania, świadomość potrzeby i skutków zachowania, przyjęcie odpowiedzialności za skutki. W przypadku zawodu nauczyciela założenie o pełnym przygotowaniu do pracy i tym samym pełnych kwalifikacjach zawodowych pozostaje w sprzeczności z istotą tej profesji. Kompetencje, których ona wymaga, nieustannie się rozwijają, ewoluują, wymagając ciągłych korekt. Wynika to z kilku powodów [15, s. 68]: 1) nauczyciel działa w sytuacjach niepowtarzalnych (choć nie zawsze ma świadomość tego faktu) – każdy uczeń to indywidualność wymagająca otwartości i gotowości do tworzenia określonego sposobu bycia, nie pozwala nauczycielowi na powtarzanie tego, co robiło się w sytuacjach minionych, stąd twórczość w tej profesji jest obowiązkowa; 2) zawód nauczyciela ma charakter komunikacyjny – oznacza to, że nauczyciel wpływa na ucznia całą swoją osobą, każdym swoim gestem i słowem, przez to kim jest, jak odnosi się do uczniów, do własnej osoby i do przekazywanej wiedzy; dlatego tak trudno przewidzieć efekty działania edukacyjnego, nawet w przypadku nauczyciela, który do perfekcji opanował techniki efektywnego przekazywania wiadomości i z metodycznego punktu widzenia sprawnie posługuje się nimi.

Dlatego też kompetencje: 1) merytoryczne (dotyczące nauczanego przedmiotu); 2) dydaktyczno-metodyczne (dotyczące warsztatu nauczyciela, a więc metod i technik nauczania); 3) wychowawcze (dotyczące różnych sposobów oddziaływania na uczniów) nie są wystarczające dla skutecznej realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Przemiany dokonujące się zarówno w skali kraju, jak i całego świata sprawiają, że w przygotowaniu do tego zawodu istotnego znaczenia nabierają takie kompetencje, jak [7, s. 15-16; 14]: komunikacyjne, które wyrażają się skutecznością zachowań komunikacyjnych zarówno werbalnych, jak i pozawerbalnych. Nauczyciel posiada wiedzę o komunikowaniu interpersonalnym; umiejętność słuchania wychowanków i empatycznego rozumienia intencji i treści

ich wypowiedzi; potrafi myśleć dialogicznie i rozwijać tę zdolność u swych wychowanków; umie wykorzystać rozmaite techniki dyskusyjne oraz język niewerbalny w porozumiewaniu się edukacyjnym; komunikować ucznia i uczyć innych tej sztuki; rozumiejąco akceptować zróżnicowanie kodu językowego swych wychowanków i wykorzystać dla rozwoju dziecka; wzbudzać wrażliwość językową wychowanków osłaniając wartości dziedzictwa kulturowego i funkcje języka jako narzędzia myślenia i porozumiewania się; dostosować styl kierowania pracą uczniów do stopnia ich rozwoju i dojrzałości.

Nauczyciel doskonali poprawność, czytelność i prostomyślność własnych zachowań językowych (etyka mowy); kreatywności, które wyróżniają się innowacyjnością i niestandardowością podejmowanych działań edukacyjnych. Nauczyciel umie: uzasadnić preferencje czynności na rzecz stymulowania procesów rozwojowych ucznia (rozwój zainteresowań, umiejętności uczenia się) nad czynnościami nauczania; działać zgodnie z tą preferencją; wyzwalać kreatywność zachowań i samodzielność myślenia w procesach edukacyjnych; posłużyć się technikami badawczymi w rozpatrywaniu zjawisk pedagogicznych i tworzeniu wiedzy podmiotowej; myśleć krytycznie i stymulować rozwój tego rodzaju myślenia u uczniów; posłużyć się technikami twórczego rozwiązywania problemów; współdziałania, które uzewnętrzniają się w skutecznych zachowaniach prospołecznych przyszłego nauczyciela, w umiejętnościach integrowania zespołów uczniowskich oraz innych podmiotów zaistniałych na płaszczyźnie edukacyjnej. Nauczyciel przejawia je, gdy: rozumie (związki między postawą zawodową i własną charakterystyką osobowościową, preferowanym przez siebie stylem interakcyjnym a procesami społecznymi w klasie); preferuje (reguły odpowiedzialności nad normami posłuszeństwa w kontaktach międzyludzkich i umie działać zgodnie z tą preferencją); potrafi rozwiązywać sytuacje konfliktowe przez negocjowanie i kompromis; wyzwala i spożytkowuje inicjatywę wychowania doceniając jego możliwości podmiotowe i ukierunkowuje je na uczenie się we współpracy; nawiązuje i umie podtrzymać kontakt z wychowankiem stosując różne techniki; opracowuje i wdraża autorską koncepcję kształcenia integracyjnego, potrafi kształtować postawy społeczne uczniów; prakseologiczne, które polegają na opanowaniu umiejętności planowania i organizowania pracy z uczniami w oparciu o wiedzę psychologiczną, pedagogiczną i metodyczną oraz na realizacji i ewaluacji procesów edukacyjnych, opartych na posiadanej wiedzy o uczniach oraz warunkach ich życia i rozwoju. Nauczyciel umie: opracować ogólną koncepcję pracy z klasą i pojedynczym uczniem oraz współpracy z rodzicami; rozpoznawać właściwy stan wiedzy ucznia oraz określić czynnik organizujący poznanie nowych wiadomości; zoperacjonalizować ogólne cele kształcenia i wychowania oraz zaprogramować treści kształcenia dla ich osiągnięcia; posłużyć się podstawowymi elementami warsztatu dydaktycznego (w tym: metodami, formami organizacyjnymi nauczania i pracy uczniów na lekcji, dobierając je odpowiednio do realizacji celów i warunków kształcenia); wywołać i podtrzymać pozytywną motywację uczniów do rozwoju; opracować i posłużyć się różnymi metodami, formami, środkami

poznawania, kontroli, analizy i oceny osiągnięć ucznia; zinterpretować i ocenić osiągnięcia uczniów na tle ich indywidualnych możliwości; ustalić przyczyny niepowodzeń pedagogicznych i zaproponować formy ich likwidacji; rozpoznać typowe formy zaburzeń rozwoju i skierować ucznia po odpowiednią formę pomocy; dokonać oceny skuteczności własnej pracy i zaproponować jej korektę; zaplanować własną koncepcję doskonalenia i samokształcenia zawodowego; informatyczne, które wyrażają się umiejętnością wykorzystania technologii informacyjnej i komunikacyjnej w doskonaleniu procesów edukacyjnych. Nauczyciel zna i umie: język obcy, "język komputera", wykorzystać technologię informatyczną do wspomagania własnych i uczniowskich procesów uczenia się, tworzyć własne programy edukacyjne i udostępniać je w sieci.

Chociaż przedstawiony zbiór kompetencji nie wyczerpuje podjętej problematyki, ma charakter selektywny, to na podstawie niniejszego przekazu skonstatować można, że nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej winien być człowiekiem wielowymiarowym, posiadającym nie tylko wiedzę i profesjonalizm, lecz także zdolnym do refleksji zawodowej w działaniu i nad działaniem. świadomym "bycia nauczycielem", a nie wykonawcą zawodu [6, s. 143], człowiekiem o wysokich kwalifikacjach moralnych dających podstawę do podejmowania pracy w zawodzie pedagoga [5, s. 149]. Musi dążyć do nieustannego rozwoju, poszerzania, modyfikowania i twórczego wzbogacania swoich umiejętności.

Zakończenie Przygotowanie młodych ludzi do radzenia sobie w świecie nieustannych zmian wymaga od nauczyciela szczególnego rodzaju kompetencji, nabywanie których wiąże się z rozwojem jego osobowości. Trafnie ujął to W. Prokopiuk. Autor pisze: "Na kompetencje zawodowe nauczyciela jako specjalisty, realizującego się w systemie "człowiek – człowiek" składa się szereg komponentów, jest to zjawisko złożone i wielostronne. To nie tylko merytoryczna wiedza naukowa i umiejętności, ale też orientacje na wartości, motywy jego działalności, rozumienie siebie i otaczającego świata, styl stosunków z ludźmi, z którymi pracuje, kultura ogólna i zdolność realizacji swego potencjału twórczego. Rezultaty działalności nauczyciela – specjalisty warunkowane są harmonią wszystkich komponentów, a niekompetencja w jakimkolwiek zakresie doprowadzić może do dewaluacji całego systemu jego rozwoju zawodowego i egzystencjalnego" [11, s. 169-170].

Jak podkreśla W. Okoń "...dobre kształcenie i dobre wychowanie może być dziełem dobrego nauczyciela – wychowawcy" [8, s. 369]. Aby sprostać temu zadaniu, wiele trzeba zmienić w edukacji nauczycielskiej, w pierwszej kolejności w kompetencjach i postawach nauczycieli.

Streszczenie Realizacja skutecznego procesu dydaktyczno – wychowawczego domaga się, aby był on prowadzony przez nauczycieli o określonych umiejętnościach, wiedzy i cechach osobowościowych. Zadania, którym muszą oni sprostać wymagają nie tylko przygotowania zawodowego na wysokim poziomie, ale ciągłego doskonalenia siebie i swego warsztatu.

Zamierzeniem autora niniejszego przekazu jest ukazanie podstawowych cech kształtujących osobowość nauczyciela, istotnych z punktu widzenia wykonywanego zawodu, cech twórczości i mistrzostwa, ogólnie pedagogicznych umiejętności i nawyków.

Використана література:

1. *Banach Cz.* Cechy osobowościowe nauczycieli "Nowa Szkoła". – 1995.
2. *Czerepaniak-Walczak M.* Między dostosowaniem a zmianą. – Szczecin, 1994.
3. *Gaś Z.* Doskonalący się nauczyciel. Psychologiczne aspekty rozwoju profesjonalnego nauczyciela, Lublin. – 2001.
4. *Kazmierowicz M.* Nauczyciel współczesnej szkoły, (w:) Pawelski L., Nie ma alternatywy dla dydaktyki, Szczecinek 2010.
5. *Kokiel A.* Wartości studentów pedagogiki w perspektywie zmian współczesnego społeczeństwa, (w:) Surina I., Przestrzeń edukacyjna wobec wyzwań i oczekiwań społecznych. – Kraków, 2010.
6. *Kwiatkowska H.* Edukacja nauczycieli. Konteksty – kategorie- praktyki. – Warszawa, 1997.
7. *Minczakiewicz E.* Przygotowanie do zawodu nauczyciela w perspektywie wyzwań reformowanej polskiej edukacji, (w:) Korczyński S. (red.), Nauczyciel epoki przemian. – Opole, 2004.
8. *Okoń W.* Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. – Warszawa, 1998.
9. *Okoń W.* Słownik pedagogiczny. – Warszawa, 1975.
10. *Pilch T.* (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. – Warszawa, 2000.
11. *Prokopiuk W.* Szkic o humanistycznym wymiarze samokształcenia nauczycieli, (w:) Myśl pedagogiczna i działanie nauczyciela, A. A. Kotusiewicz A. A., Koć- Seniuch G., Niemiec J., Warszawa-Białystok 1997.
12. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów, Warszawa 1999.
13. *Szewczuk W.* Osobowość, (w:) Słownik psychologiczny. – Warszawa, 1985.
14. Projekt zestawu standardów kompetencji zawodowych nauczycieli, Komitet Nauk Pedagogicznych PAN, 13 listopada 1997.
15. *Tkaczyk L.* Kompetencje nauczyciela we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej, (w:) Plewka Cz. (red.) Ku dobrej szkole. Nauczyciele. Technologie kształcenia. – Radom, 2009.

ЮЩАК К. Вчитель початкової освіти і вимоги до нього.

Ефективна реалізація дидактично-освітнього процесу вимагає спеціальних умінь, навичок і особистих якостей якими повинен володіти учитель. Задача з якою повинен впоратися педагог потребує не лише професійного навчання на високому рівні, але і постійного вдосконалення самого себе і своїх професійних знань. Метою цієї статті є представлення основних особливостей особистості вчителя, що формують особу, найважливіших з точки зору їх професії, педагогічних, мотиваційних і особових якостей.

Ключові слова: *приклад для наслідування учителя, компетенції, професійні кваліфікації.*

ЮЩАК К. Учитель начального образования и требования к нему.

Эффективная реализация дидактическо-образовательного процесса требует специальных умений, навыков и личностных качеств которыми должен владеть учитель. Задача с которой должен справиться педагог требует не только профессионального обучения на высоком уровне, но и постоянного совершенствования самого себя и своих профессиональных знаний. Целью данной статьи является представление основных особенностей формирующие личность учителя, самых важных с точки зрения их профессии, педагогических, мотивационных и личностных качеств.

Ключевые слова: *пример для подражания учителя, компетенции, профессиональные кваліфікації.*

JUSZCZAK K. Elementary education teacher and live up to expectations

The implementation of an effective didactic-educational process requires to be conducted by teachers with specific skills, knowledge and personality traits. The tasks which they must meet require not only vocational training at a high level, but continuous improvement of himself and his workshop.

The intention of the author of this article is to present the basic features shaping the personality of the teacher, relevant from point of view profession, the characteristics of creativity and mastery, general pedagogical skills and habits.

Key words: *role model of teacher, professional qualifications, competence.*